

יבמות מד

משה שווערד

1. קרו אורה מסכת יבמות דף מד עמוד א

ודברו אליו, מלמד שמשיאין לו עצה ההוגנת לו כו'. יש לדקדק בהא דאמרינן לעיל (כ"א ע"א) דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא כלל. והכא תניא דבית דין עצמן נותנין לו עצה שלא ליבמה. וי"ל דגם זה בכלל דרכיה דרכי נועם, ולא חייבה התורה לייבם אם אין זיווגם דומה. אבל מאי דמשמע דאפילו אם קשה לו פרנסתה לא שבקינן ליה לייבם, והיכי דחינן מפני זה מצות עשה דיבום, ואפשר לומר דאין אומרינן לו לחלוץ בשביל זה, אלא אומרינן לגדול למה לך לייבם כולן כיון דלא אפשר לך הנח לאחיק לייבם האחרות.

2. שו"ת הרא"ש כלל נב סימן ו

וששאלת מההיא דיבמות (מד), שמשיאין לו עצה ההוגנת לו: מה לך אצל ילדה, מה לך אצל זקנה, כלך אצל שכמותך! אם אמר היבם: אעפ"כ אני רוצה ליבם, כי יש לי במה לפרנסה, אם כופין אותו לחלוץ, לדברי הפוסקים: מצות יבום קודמת. הוי יודע שאינו אלא עצה טובה שמחוייבים ב"ד = בית דין = לתת לו, מדכתיב: ודברו זקני עירו אליו, ואם אינו שומע לעצתם, יעשה מה שלבו חפץ.

3. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת יבמות פרק ד הלכה יב

גמ' ארבעה מאחינו כו' דלמא תלת עשר אחינו הויין ומתיין תריין עשר דלא בנין אתיון בעיון מתייבמה קומי רבי אמר ליה רבי איזיל ייבם אמר ליה לית בחיילי. והם אומרות כל חדא וחדא אנא מזייננא ירחי. אמר ומאן זיין ההוא ירחא דעיבורא. אמר רבי אנא זייננא ירחא דעיבורא וצלי עליהון ואזלוך להון בתר תלת שנין אתון טעינין תלתיין ושיתא מיינוקין אתון וקמנו להן קומי דרתה דרבי. ...

4. קרו אורה מסכת יבמות דף מד עמוד א

...ובירושלמי (פ"ד הי"ב) מייתי עובדא באחד שנפלו לו י"ב יבמות וצוה לו רבי לייבם את כולם, והקשה בקרבן העדה שם (בשירי קרבן כ"ח ע"ב) הא אמרינן הכא דיותר מד' לא, משום דלימטי' עונה בחודש. ולפי הנ"ל ניחא, דע"כ לא אמרינן הכא דיותר מד' לא אלא לענין שייבם הגדול כולן, ואי לא מטיא עונה בחודש טוב יותר שייבם גם הקטן, אבל לומר לו לחלוץ אין אומרינן לו, דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא. ויש מהפוסקים ז"ל שכתבו דאם יש לו אשה כולי עלמא מודים דמצות חליצה קודמת. [הריב"ש] ומכאן משמע דאפילו בכמה נשים מצוה ביבום אם אפשר לו. וכן משמע משמעתינן, דבכל גוונא מצות יבום קודם, אם לא היכא דיבא לידי קטטה ילפינן מקרא דמשיאין לו עצה ההוגנת לו, וק"ל. ובש"ע (אבהע"ז) מבואר דאפילו ליכא יבם אלא אחד ולא אפשר לו אומרינן לו לחלוץ, עיין בסימן (קס"א) [קס"ו] (סע"א).

5. נימוקי יוסף מסכת יבמות דף יד עמוד ב

עונה בחודש. עונה של תלמידי חכמים מע"ש לע"ש וזהו [כתובות דף סב ב] אשר פריו יתן בעתו ואע"ג דמתני' סתמא בכל אדם מיירי ולא סגי לכל חדא וחדא עונה בחדש הכא ביבמה שאני שאשה הקנו לו מן השמים ואפי' בפחות מזה סגי ליה אלא דמשום עצה טובה אמרינן דלית ליה לגרועי פחות מעונה בחדש לכל חדא אבל בנושא נשים דעלמא חייב לעשות עונה עם כל אחת כדזין המפורש פרק אף על פי (דף סא ב) וכתב הריטב"א ז"ל בשם רבו שאמר בשם רבותיו דבמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו דאומדנא דמוכת הוא דאדעתא דהכי אינסיבא להאי דלא לינסוב אחריתי והוה ליה כחמר שאינו רשאי לעשות גמל ובתוספות כתבו כי ר"ג ז"ל החרים על הנושא אשה על אשתו וחייבין לכופ על החרם שלו אבל ביבמה לא החרים עכ"ל:

6. שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן עו סעיף ז

נושא אדם כמה נשים, אפילו מאה, בין בבת אחת בין בזו אחר זו, ואין אשתו יכולה לעכב, והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת; ואינו יכול לכופ אותן לדור בחצר אחד, אלא כל אחת לעצמה. וכמה היא עונתן. לפי מנין. כיצד, פועל שהיו לו שתי נשים, יש לזו עונה אחת בשבת ויש לזו עונה אחת בשבת. היו לו ארבעה נשים, נמצא עונת כל אחת מהן פעם אחת בב' שבתות; וכן אם היה מלח ויש לו ד' נשים, תהיה עונת כל אחת מהן פעם אחת בב' שנים; לפיכך צוו חכמים שלא ישא אדם יותר על ד' נשים, אע"פ שיש לו ממון הרבה, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת בחדש.

7. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף מד עמוד א

וא"ת אמאי פרכינן כל הני פרכי משום דלא ניחא לן דתיפוק צרה בכדי כיון שעלתה ליבום, והא ע"כ כשהם שלש או יותר כלהו נפקי בכדי חוץ מן השתים כיון שא"א לייבם שתים ולא לחלוץ שתים, יש לומר דאפ"ה אין דנין אפשר משאי אפשר ובשתים דאפשר לעשות מעשה בשתייהן לא תיפוק חדא מינייהו בכדי.

8. רש"ש מסכת יבמות דף מד עמוד א
שם ונייבם לחדא ונחלוץ לחדא. ק"ק דאיך תקרא עליו ככה כו' אשר לא יבנה אב"א כיון שכבר בנה בית אחד

9. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף מד עמוד א
ואימא כי איכא חדא תתקיים מצות ייבום כי איכא תרתי לא תתקיים מצות יבום. פ"ל דהכי עדיף ומסתבר טפי דלא תיסק חדא מינייהו לייבום מדנימא דתסוק כולהו לייבום וליפקו כולהו בכדי בר מחדא, וא"ת והא כיון דאמר רחמנא בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים ואמר בית חלוץ דבית אחד הוא חלוץ ולא שני בתים. מכלל דשני בתים חדא מינייהו מתיבמת או חולצת מיהת. וי"ל דאנא אמינא דהיא גופא אמר קרא שאין ראוי לבנות ולחלוץ ב' בתים ולא לחלוץ אחת ולייבם אחת והיא הנותנת דכי איתא ב' בתים דלא ליסקו לייבום ולא לחליצה.

10. תוספות מסכת יבמות דף מד עמוד א
כל שאינו עולה כו' - וא"ת והרי חרש וחרשת דאינן עולים לחליצה ועולים לייבום כדאמר בפרק חרש (לקמן דף קיב:): ויש לומר דהתם בני חליצה נינהו אלא דפומייהו הוא דכאיב להו.

• שו"ת הר צבי---ע"י 19 לקמן

11. תוספות מסכת יבמות דף מד עמוד א
ודלמא קסתים לן תנא כשמעון התימני - תימה דסתם ואח"כ מחלוקת היא דכהאי גוונא פריך בפרק יש נוהלין (ב"ב דף קכב:): וכי תאמר סתם לן תנא כרבי יוחנן בן ברוקא סתם ואח"כ מחלוקת היא וי"ל דנהי דאין חשיב סתם מ"מ חשיב כרבים לגבי יחיד כדפרישית לעיל ובפ' יש נוהלין סמיך אקושיא אחריתי דקאמר ועוד מאי אלא.

12. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף מד עמוד א
וכ"ת קא סתים לן כשמעון התימני. פ"ל והא עדיפא טפי לר"ש ממאי דקתני באיך הלכה כדבריו דהא קי"ל (ב"ב דף ק"ל ב') שאין למידין הלכה מפי משנה. וא"ת מאי עדיפותא דהאי סתמא כיון שהוא סתם ואח"כ מחלוקת, וי"ל דהא כתיבנא (לעיל מ"ב ב') דזמנין דהלכה כסתם כשהוא יחיד אצל יחיד.

13. ערוך לנר מסכת יבמות דף מד עמוד א
בגמרא ודלמא קסתים לן תנא כר"ש התימני. ק"ק למה לן סתמא כיון דכבר קתני בפ"ל והלכה כדבריו, וי"ל לפי מש"כ התוס' לקמן (מט א ד"ה שמעון) דאין למדין הלכה מפי התלמוד א"ש ד"ל דהכי קבל רבי מתניתן מתנאים שלפניו ששנו "והלכה כדבריו" אבל אכתי אין ראי' שהלכה כדבריו גם לפי פסק רבי ולכן קתני הכא סתם מתניתן וכ"כ הריטב"א...

14. רש"י מסכת יבמות דף מד עמוד ב
שכן היא עצמה מתחללת - [1] שאם מת כהן גדול אסורה אפילו לכהן הדיוט שפסלה זה בביאתו ועשאה חללה דכתיב לא יחלל זרעו (ויקרא כא) ולא כתיב ולא יחל ומשמע ב' חילולים אחד לה ואחד לזרעו והכי מפרש בקדושין (דף עז) [2] או אם בת כהן היא פסלה מן התרומה כדאמר במכילתין לקמן (דף סח) תאמר במחזיר גרושתו שאין היא עצמה מתחללת דאי למפסלה לכהן לא מפסלה בהאי חזרה דהא פסולה וקיימא משעת גירושין ואי לתרומה לא מתסרא בהכי כדאמר בפרק אלמנה לכהן גדול (לקמן יבמות/ דף טט).

15. רש"י מסכת יבמות דף מד עמוד ב
והיא פסולה - לכהן דזונה היא.

16. תוספות מסכת יבמות דף מד עמוד ב
עשאה זונה - משמע דלר' יהושע אין קדושין תופסין בחייבי כריתות דבתפיסת קדושין תלוי שם זנות כדמשמע בפרק כל האסורין (שם) וכן בס"פ ר"ג (לקמן נג. ושם) איצטריך לאשמועינן דאין קדושין תופסין בחייבי כריתות משמע דליכא מאן דפליג והא דמשמע בסמוך דמזורות תלוי בתפיסת קדושין וכן לקמן (דף מה:): דקאמר מה אשת [אב] דלא תפסי קדושין והולד ממזר משמע דכל היכא דלא תפסי קדושין הוי ולד ממזר היינו לשמעון התימני ולר"ע משום דגלי לן קרא שיש ממזר מחייבי כריתות כדילפינן בסוף פירקין (דף מט.) וגלי לן נמי דלא תפסי בהו קדושין כדאמרינן בס"פ האומר (קדושין סח. ושם) משום הכי אית לן למימר דהא בהא תליא אבל לר' יהושע אע"ג דאין קדושין תופסין בחייבי כריתות לא הוי ממזר כדיליף ר' יהושע בסוף פירקין דאין ממזר אלא מחייבי מיתות ב"ד ולהכי בסמוך דקאמר הכל מודים שמעון התימני לא קאמר הכל מודים ר' יהושע אע"ג דאמר ר' יהושע אין ממזר מחייבי כריתות ה"מ כו' דלרבי יהושע אין קדושין תופסין בחייבי כריתות אף על גב דאין הולד ממזר....

17. תוספות יבמות דף טזב

קסבר עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר - וכן בפ' החולץ (לקמן מה. ושם) סוגיא דהש"ס אזלא דר' יוחנן אית ליה עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר מ"מ נראה אמת דלרבי יוחנן הולד כשר דבכל דוכתי קי"ל דרבי יוחנן אית ליה כסתם משנה וסתם משנה דהאומר (קידושין סו:) סברה דהולד כשר אע"ג דמתני' דפרק אלמנה (לקמן סט:) סברה דהולד ממזר מעובד כוכבים ועבד מ"מ נראה לסמוך טפי אסתמא דמתני' דהאומר [משום דמיתני' גבי הילכתא פסיקתא דקדושין] וכיוצא בה קרי הלכתא פסיקתא בהגוזל קמא (ב"ק קב.) וכל הנהן דסברי הולד ממזר אתו כר"ע כדאמרינן בעשרה יוחסין (קדושין עה:) וסברי לה כר"ע דאמר עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר והתם נמי משמע דרבי יוחנן משום ר' ישמעאל סבר הולד כשר וא"ת והיכי פשיטא ליה התם דלר"ע הוי ממזר מעובד כוכבים ועבד דלמא גמר מאשת אב או מאנוסת דלא תפסי בה לדידיה [אבל לאחרני תפסי] לאפוקי הני דלא תפסי לה לדידיה ולא לאחרני דהכי איכא מ"ד בפ' החולץ (לקמן מה:) וי"ל דתנן בהדיא בפ' אלמנה (לקמן סט:) דעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר וע"כ ר"ע היא וא"ת בשלמא מעבד הוי ממזר דבעבד איכא לאו אלא מעובד כוכבים אמאי הוי ממזר ב"ד של שם גזרו ומדאורייתא ביאת היתר היא [1] וי"ל אע"ג דביאת היתר היא מדאורייתא בצנעא מ"מ כיון דלא תפסי בה קידושין הוי ממזר כמו בעבד דאפילו ר"ש התימיני היה מודה אי לאו משום דלא תפסי בה קידושין לא לדידיה ולא לאחרני והואיל דמעבד הוי ממזר לר"ע דאע"ג דלא תפסי בה קידושין לא לדידיה ולא לאחרני ה"ה מעובד כוכבים [2] א"נ מעובד כוכבים לא הוי ממזר אלא מדרבנן ובכל מקום מזכיר עובד כוכבים אגב עבד כמו שמזכיר חלוצה אגב גרושה בכל דוכתי ובאלו הן הלוקין (מכות יג.) והראשון עיקר:

18. ספר קובץ ביאורים - מסכת גיטין אות מז

עוד י"ל לכאורה, לפי המבואר בפ' החולץ דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר, ואף דממזרות בתפיסת קידושין תליא, מ"מ כיון דלא תפסי בהו קידושין לא לדידה ולא לאחרני הולד כשר. **וביאור הדבר כתב שם הרשב"א, דאין הולד ממזר אלא היכא דהאיסור מונע הקידושין מלחול, אבל היכא דלאו בר קידושין הוא מטעם אחר, אין הולד ממזר. והכי קי"ל.** וא"כ אי לאו קרא דאיסור א"א מונע תפיסת קידושין, היה ראוי להיות הולד כשר מא"א, אף דאין קידושין תופסין בה מטעמא דפנ"י. אמנם באמת דברי הרשב"א תמוהין מאד דהא קי"ל דהולד כשר אפילו מא"א, והתם הא איכא איסור המונע קידושין. ומצאתי שכבר עמד בזה בספר בית מאיר סי' מ"ד. **וע"כ צ"ל לדעת הרשב"א, דכיון דאין הקידושין תופסין גם בלאו האיסור, א"כ נמצא דהאיסור לא מעלה ולא מוריד לענין תפיסת קידושין.** ואי נימא דבא"א אין קידושין תופסין אף היכא דליכא איסורא, א"כ צ"ל הולד כשר אפילו היכא דאיכא איסורא, ומדחזינן דהולד ממזר מא"א, ע"כ צ"ל דהא דאין קידושין תופסין בא"א אינו אלא מטעמא דאיסורא לחוד, ושלא כדברי הפנ"י. ולפי"ז הדרא קושיא לדוכתה, דנדה שנתקדשה יהיו קידושין תופסין בה כ"ז שהיא נדה, כיון דליכא איסורא דא"א:

19. שו"ת הר צבי אורח חיים א סימן לו

אנוס בקיום מצוה אם נקרא אינו בר חיובא.

טור סימן לט: תפילין שכתבן עבד או אשה או קטן עו"ג וישראל מומר פסולין. ובב"י שם: ברייתא בפרק השולח (מה) ויליף לה מדכתיב וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו ישנו בקשירה אינו בכתיבה. במג"א סימן לט ס"ק ד כתב וז"ל: נ"ל דמי שנקטעה ידו השמאלית אעפ"י שאינו בקשירה כשר לכתוב תפילין דגברא בר חיובא הוא אלא פומא הוא דכאיב ליה עכ"ל. הנה מדברי המג"א לכאורה מבואר, שמי שהוא פטור מן המצוה מפני האנוס שאינו יכול לקיים מצוה זו לעצמו, נקרא שפיר בר חיובא.

וראיתי בספר אבני נזר (או"ח, סימן תלט) שכתב, דדברי המג"א אלו סותרים למה שכתב בב"י (סימן תקפט) בשם הכלבו והרשב"ץ בדין חרש המדבר ואינו שומע, דאף שהוא פקח לכל דבר, מ"מ לענין תקיעת שופר דבשיעוה תליא מילתא לאו בר חיובא הוא ואינו מוציא לאחר. הרי מבואר בדברי הכלבו והרשב"ץ שאפילו אם הוא בר חיובא לכל דבר ורק במצות תקיעת שופר בלבד אנוס הוא ואינו יכול לקיימה שוב נחשב כאינו בר חיובא לדבר זה. והביא שם בשם הגאון ר' יואב ראייה לדברי המג"א הנ"ל מתוס' יבמות (מד) שהקשו והרי חרש וחרשת שאינם עולים לחליצה ועולים ליבום ותירצו דהתם בני חליצה נינהו ופומייהו הוא דכאיב להו, עכ"ל.

ולי צ"ע, דלכאורה אדרבה מהתוס' יש להקשות על המג"א, שהרי באמת אינם ראויים לחליצה משום דאינם ראויים לאמירה, אף דאמירה לא מעכב מ"מ אינם בני חליצה משום דאינם ראויים לאמירה ועפ"י הכלל כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת. ואם כן מבואר דחשיבי לאינם ראויים לאמירה. אולם יש להתבונן בדבריהם, דאמאי לגבי חליצה לא חשיבי ראויים לאמירה ולגבי יבום אמרינן דפומייהו הוא דכאיב להו ובאמת ראויים לחליצה. **וע"כ דצ"ל, דלגבי יבום מה דבעינן שיהא ראוי לחליצה אין הפירוש שיהיו שניהם כאחד דהא באמת שניהם כאחד א"א כלל במציאות, אלא כשעושה אחד משניהם בעינן שבכת יהיה אפשר גם להשני, אבל בפועל לא בעינן שניהם.** וכן בנדון של המג"א שהמדובר הוא לענין כתיבת תפילין שיהא צריך להיות בר קשירה, א"צ אלא שיהא ראוי בכח ולא בפועל, ולכן היכא דהסיבה הוא שאינו ראוי לזה מצד דפומיה

הוא דכאיב ליה, זה לא יגרע בדבר דלא בעינן שיהא בפועל אלא בכח. משא"כ גבי חליצה גופא, ודאי דחשיב לאינו בר אמירה משום דבעינן שיהא ראוי בפועל, וגם היכא דפומיה הוא דכאיב ליה מ"מ לא חשיב ראוי בפועל.

ולפי"ז אין סתירה כלל מהב"י הנ"ל על דברי המג"א, וגם לא קשה על הב"י מדברי התוס', שדברי התוס' והמג"א אמורים הם היכא דבעינן ראוי בכח ולא בפועל, ולכן היכא דפומיה הוא דכאיב ליה שפיר חשיב ראוי בכח. משא"כ בנדון של הב"י דבעינן שיהא ראוי בפועל, גם היכא דפומיה הוא דכאיב ליה נחשב הוא לשאינו ראוי...